

NEMZETGAZDASÁGI SZEMLE.

VI. ÉVFOLYAM.

1882.

M Á J U S.

V. FÜZET.

ORSZÁGOS KÖZSZÜKSÉGLETI PÉNZTÁR.

ELSŐ KÖZLEMÉNY.

Szándékom az 1843/4-ki országgyűlés finansziális választmányának javaslatait ismertetni. Megvallom mindjárt, miként e javaslatok tanulmányozására az úrbéri kárpótlások tárgyában 1853 márczius 2-án kiadott patens, nemkülönb a magyarországi cs. kir. helytartóság ideiglenes főnökének 1850 november 20-án kelt rendelete birtak. Mellékesen legyen megjegyezve, miként az utóbb említett rendelettel lett hazánkban a földadó az absolut hatalom által legideiglenesebben szabályozva. Az említett patens és rendelet határozottan hivatkoznak az 1844-iki országos finansziális választmány munkálataira és rendelkezéseikről állítják, miként azok a felhozott munkálatokra vannak alapítva.

Az 1844-iki országgyűlési választmány finansziálási javaslatai, egyszer olvasva és tanulmányozva, érdekeltégemet mind jobban lekötötték, különösen midőn párhuzamot vontam azon adórendszer közt, melyet e javaslatok czéloztak hazánkban megalapítani, és azon adórendszer közt, melyet az absolut hatalom csak néhány évvel, — mondjuk határozottan — hat évvel utóbb hazánkban tettelet életbeléptetett.

Szabad legyen azonban ne mindjárt in medias res : az országos választmány munkálatainak ismertetésébe bemenni, hanem a dolognak némi feneket kerítve, az előzményeket előadni. Előzőleg ismertetni kívánom tehát a létező finansziális- vagy adóviszonyokat; de csak annyiban, a mennyiben, nézetem szerint, elegendők a kifejlett irodalmi harcz és javaslatok megértésére; ennekutánna áttérek magára az irodalomra. Az irodalmi ismertetésnél lehetőleg kerülni igyekszem a politikát; hanem inkább azon különböző javaslatokat és eszméket fogom ecsetelni, melyek az általános adózás keresztülvitele körül felmerültek. Már itt megjegyzem, hogy az

általános adózás nem az állam és annak minden intézményei körül forgott, hanem csak a házi pénztárak és az országos házi pénztár képezték az adózási kérdés tárgyait.

I.

Adózási viszonyok.

Midőn az 1840-iki év, általában lehetne mondani az 1848 előtti idők adózási rendszerét, fináncialis viszonyait vizsgálat alá vesszük, választvonalat kell húznunk az állam és a törvényhatóságok feladatai között. E korban az állam majdnem egyedüli kötelességének a honvédelmet tekinté, a beligazgatásra inkább csak felügyeleti jogot gyakorlott; az államnak még igazságszolgáltatási hatalma is igen szűk körre vonatkozott, bár az imént, 1840-ben, a kir. váltótörvényszékek felállítása által, igazságszolgáltatási hatalmában némi öregbülést nyert. A beligazgatás gyakorlása a törvényhatóságok hatalom és ügykörébe tartozott. Nagyban és egészben ez hazánk képe az 1848-iki évet megelőzőleg. Részletekbe bebocsátkozni, kitűzött feladatom körén kívül esik.

Külön feladatai lévén az államnak és ismét külön feladatokkal birván a törvényhatóságok, ennek megfelelőleg külön jövedelmek felett rendelkezett az állam, s külön jövedelemmel birtak a törvényhatóságok. Az állam bevételeit és kiadásait kezelte, vagy legalább jogilag kezelnie kellett a m. k. kincstárnak vagyis a m. kir. udvari kamarának; hogy de facto nem így állt a dolog, azt ma igen jól tudjuk. Tudjuk ugyanis, hogy a hadi adó legnagyobb része a hadi pénztárakba folyt; a kamarai pénztárba, a bányászat és pénzverés kivételével, az egyéb állami jövedelmek kerültek; ide folyt be a hadi adónak egy kis töredéke is. A bányászat és pénzverés jövedelme a bécsi államadóssági pénztárba folyt. Tudva van az is, hogy e kamara, mint Weninger Vincze*) mondja, „valóban nem birt nagyobb hatáskörrel, mint egy mostani kerületi pénzügyigazgatóság.” E kamarának minden csekélységért a királyhoz kellett fordulnia. Ügyei azonban tetteleg nem a király, hanem a bécsi udvari

---

*) Az oszták-magyar monarchia államháztartása e század első felében, és Magyarország állása e háztartásban. Statisztikai és nemzetgazdasági közlemények. VI. k. 13. l.

szék „Hofkammer“ vagy pénzügyministerium által lettek elintézve, és a kir. kamara tetteg innen vette utasításait és ügyeinek, számadásainak elintézését.

A törvényhatóságok jövedelmeit és kiadásait a házi pénztárak kezelték.

A m. kir. kincstár jövedelmeit képezték: a hadi adó, a zsidó türelmi adó, a szab. kir. városok királybére, a XVI szepesi város adója, a birtokos katolikus főpapság várépítési segélye, a sójövédék, posta-jövédék, harminczad, lottojövédék, salétrom- és puskapor-regale, bányászat és pénzverés, a pesti és pozsonyi kir. zálogházak, a koronai és kamarai javak. Ezen jövedelmekhez még járultak némi vegyes és rendkívüli bevételek u. m.: az udvari kancelláriánál és a váltótörvényszékeknél fizetett díjak, a magvaszakadási örökségek vagy fiskalitások, a megürült római és görög katolikus püspökségek jövedelmei, kamarai birságok és elkobzások, idegenek által fizetendő örökségi díjak, kincslelet.*)

A kir. kincstárt a jövedelemkezelési kiadásokon túl terhelték: a m. kir. udvari kancellária, a helytartó-tanács, az udvari kamara, a hétszemélyes tábla, a kir. tábla, a kerületi táblák, a váltótörvényszékek, a kir. ügyek igazgatóságának költségei. Ezen kiadásokon túl fennmaradt jövedelem a kir. udvartartásra, a mai közös ügyekre és az osztrák államadósságokra lett fordítva.

Az ország jövedelmeiről sem az országgyűlés számot nem kért, sem a kormány arról számot nem adott. A jövedelmek hováfordítása egészen a korona kényére volt bízva. De a jövedelmek megállapítása, a hadi adó kivételével (ennél is az adótárgyakat a kormány állapította meg), szintén, ha némikben törvényellenesen és az ország sérelmére is, leginkább és legnagyobb részben a kormány műve volt. Csak pár példát hozok fel: a só ára országgyűlésen kívül is emeltetett; a harminczad-, vagy határvám-díjak önkényesen az országgyűlés befolyása nélkül lettek megállapítva; a zsidó türelmi adó egészen önkényes volt, és ép ezért annak beszédében a törvényhatóságok közre sem működtek.

Ma tudomással birunk minden krajczár bevételről, minden krajczár kiadásról; ismerjük és ismerhetjük, legalább az összálla-

*) Fényes Elek: „Magyarország statisztikája.“ III köt. Pest, 1843. Die Einkünfte des Schatzes im Königreiche Ungarn. Buda, 1846.

mot érdeklőleg, hazánk pénzügyi viszonyait minden ízében; csak a községi bevételeket és kiadásokat borítja még sűrű homály. A 40-es években jól tudták és ismerték az egyenes adókat, u. m. hadi adót, városi adókat, egyházi segélyt, zsidó türelmi adót; de csak annyiban, a mennyiben tudatott ez adóknak kivetett mennyisége; de azok tetteles hozadéka már ismeretlen nagyság volt, a mennyiben erről hivatalos kimutatások nem léteztek.

A kincstár jövedelmeiről keringtek egyes adatok, sőt összeállítások is; de a valóban azok, sok tekintetben, nem igen feleltek meg, számításokon, hypotheziseken alapultak.

Fényes Elek már idézett művében Magyarország és kapcsolt részei: Horvát- és Szlavonországok tiszta jövedelmét és kiadásait következőkben állapítja meg.

Tiszta bevételek.

1. Koronai és kamarai javak	1.600,000	frt	—	kr.
2. Sójövedék	4.985,000	"	—	"
3. Bányászat és pénzverés	1.096,000	"	—	"
4. Postajövedék	80,000	"	—	"
5. Harminczad és vám	4.000,000	"	—	"
6. Lottójövedék	155,750	"	—	"
7. Fiskalitások	41,982	"	—	"
8. Hadi adó	4.395,244	"	38 ¹ / ₂	"
9. Hadfogadási díj	75,000	"	—	"
10. Zsidók türelmi adója	158,700	"	—	"
11. A XVI szepesi város adója	18,221	"	20	"
12. A szab. kir. városok királybére	18,031	"	2 ¹ / ₅	"
13. Egyházi segélypénz	50,136	"	24	"
14. Vegyes és rendkívüli jövedelmek	500,000	"	—	"
Összesen	17.174,065	frt	24 ⁷ / ₁₀	kr.

Kiadások.

1. Kir. udvartartás (fele)	1.500,000	frt	—	kr.
2. Állandó katonaság	6.828,000	"	—	"
3. Adórestantia	445,568	"	—	"

4. Kir. udvari kancellária, helytartó tanács, kamara, fő-, kerületi- és váltótörvény- székek	1.098,000 frt -- kr.
Összesen	9.871,568 frt — kr.

A kincstári bevételekhez még hozzájárulnak a deperditák 910,040 frt $50\frac{1}{8}$ krral, melyek tulajdonkép a házi pénztárak által fizetettek és a házi pénztár javára kivetett adókkal fedeztettek. Ezen adatok szerint tehát a korona az összes a kincstár által fedezendő kiadásokon túl még 8.212,538 frt 15 kr. többlettel rendelkezett. Felemlitem, miként Fényes a határőrvidék bevételeinek és kiadásainak hozzászámításával a többletet 7.166,619 frt $48\frac{17}{32}$ krra teszi. *)

Dr. Wildner Ignác, — ki az 1840-ik év váltótörvény szerkesztésében közreműködött és ebbeli érdemeiért honfiusított is, — „Ein Haupthinderniss des Fortschrittes in Ungarn“ czimű művében az 1840-ik évig terjedő 10 évi középszámítás szerint következőben állapítja meg Magyarország országos évi tiszta bevételét a századok számok kihagyásával. **)

A) E g y e n e s a d ó k.

1. Katonai adó	3.935,000 frt
2. Kamarai adó Horvátországban	95,000 „
3. Kir. városok kir. adója	37,000 „
4. Toborzási adó	75,000 „
5. Pótlék a m. kir. testőrsereg fentartásához	104,000 „
6. Zsidók türelmi taksája	84,000 „
7. Subsidiium ecclesiasticum	68,000 „
Összesen	4.397,000 frt.

* Fényes felszámítja a katonai határőrvidék bevételeit és kiadásait is; de eltűzött feladatomból fogva, a mennyiben csak is Magyarország és kapcsolt részei pénzügyi viszonyait kívánom tájékoztatás végett előadni, e számadatokat kihagytam.

** Századunk 1842. 35—38. sz. Wildner munkájából részletes kivonatot tartalmaz. — Az általam közölt jövedelmi kimutatás olvasható: Fényes Elek, Magyarország hátramaradása ügyében. Felelet Dr. Wildner Ignác urnak. Lipcse, 1844.

B) Indirect jövedelmek.

1. Harminczadi jövedelem, mind a külfölddel, mind az osztrák örökös tartományokkal való közlekedésben	1.418,000	frt.
2. Vámjövedelem katonai végvidéken	438,000	„
3. Vámjövedelem a kölcsönös közlekedésben	1.057,000	„
4. Só	5.046,000	„
5. Díjak	119,000	„
6. Lottó	260,000	„
7. Posta	116,000	„
8. Salétrom és puskapor	180,000	„
9. Kamarai uradalmak	1.683,000	„
10. Bányák	277,000	„
	<u>Összesen</u>	<u>10.594,000</u> frt.

C) Különös jövedelmek.

1. Adalékok	16,000	frt.
2. Fiskálítások	91,000	„
3. Megürült papi javadalmak	98,000	„
4. Redkivüli jövedelmek	93,000	„
5. Deperditák	632,000	„
6. Adományozott kir. jószágok 5%	484,000	„
	<u>Összesen</u>	<u>1.414,000</u> frt.

Wildner Ignác szerint tehát az ország 16—17 milliónyi évi tiszta jövedelemmel bírt.

Ma sem vagyunk még abban a helyzetben, tisztán látni azon kor országos pénzügyi dolgait. Az irodalom még nem rendelkezik e tárgyban részletes adatokkal; ezeket még mindig az akták homálya fedi. Weninger említett művében igen becses adatokat birunk; ezekből tudhatjuk, hogy az ország pénze hová és mire lett fordítva, azaz, hogy mennyiben és mily összegben fedeztük az udvartartást, a közös költségeket és az osztrák államadósságokat; de ezek alapján az ország jövedelmét és kiadásait czímek szerint egybeállítani nem vagyunk képesek; és ezek csak arra képesítenek minket, hogy a 40-es években forgalomban levő, általam ismerttetett adatokat részben megigazithassuk. Természetesen, célunkra ez adatok felhasználása any-

nyival bajosabb, mert e kimutatások a régiebbek mellőzésével, 1837 és 1838-ik, továbbá az 1846 és 1847-ik évekre vonatkoznak; és az 1837 és 1838-ik évek kimutatásaiban némely bevételeknél nem lehet határozottan kiválasztani azon összeget, a mely Magyarország, és azon összeget, mely Erdély, avagy a katonai határőrvidék javára szól; annál kevésbé pedig lehet e műtétet a kiadásoknál megtenni, mert ezek a magyar korona minden országaira vonatkoznak.

Magyarország tiszta bevételei az 1838-ik évre vonatkozó kimutatás szerint ezek :

1. Hadi adó	4.469,691	frt	48	kr.
2. Királybér	18,696	"	15	"
3. 16 szepesi város adója	13,842	"	18	"
4. Egyházi segélypénz	66,740	"	32	"
5. Zsidó-adó	78,044	"	13	"
6. Határvám	1.977,545	"	59	"
7. Sójövedék	4.849,459	"	16	"
8. Illetékek	64,453	"	12	"
9. Lottó	370,834	"	8	"
10. Postajövedék (Erdélyt beleértve)	126,153	"	55	"
11. Államjavak	1.331,142	"	36	"
12. Bányajövedék	568,000	"	—	"
13. Járulékok	61,158	"	35	"
14. Fiskalítások	47,058	"	25	"
15. Államjavak eladása	169,479	"	1	"
16. Vegyesek	4,757	"	27	"
Összesen	14.317,087	frt	2	kr.

Megjegyzem, hogy fentebbi, a bevételekre tett észrevételem a 12—16 tételekre vonatkozik.

Közlöm még a bányajövedékre vonatkozó kimutatást. E kimutatás szerint a bányajövedelem a következő tételekből alakult :

1. Bányák	337,066	frt.
2. Bányailletékek	202,596	"
3. Pénzverés. — Hiány	21,398	"
4. Bányajavak	40,162	"

Összesen 558,526 frt.

1846.

Bevétel.

1. Egyenes adók	4.597,064	frt.
2. Határvám	2.495,022	"
3. Sójövedék	5.573,077	"
4. Illetékek	160,854	"
5. Lottó	395,031	"
6. Posta	80,760	"
7. Lőpor és salétrom	188,517	"
8. Állami uradalmak	2.311,283	"
9. Bányászat	224,635	"
10. Különfélék	417,904	"
	<hr/>	
Összesen	16.445,087	frt.

Kiadás.

1. Pénzügyi hatóságok	229,652	frt.
2. Fiskálátusok	23,708	"
3. Pénztárak	27,409	"
4. Különfélék	82,540	"
5. Igazságügy	311,572	"
6. Politikai közigazgatás	569,868	"
7. Számvevőségek	147,200	"
8. Udvari kancellária	264,417	"
9. M. udvari számvevőség	43,789	"
	<hr/>	
Összesen	1.700,155	frt.

E kor pénzügyeinek felvilágosítására közlök még egy kivonatot a m. kir. udvari kamara pénztári hivatalának 1839. november 1-től — 1840. október 31-ig terjedő kimutatásából. Ezen számadás szerint tettek a kamarához befolyt bevételek 21.918,166 frt 9 krt pengőpénzben, 470,507 frt 52¹/₂ krt váltópénzben, 6052 frt 16 krt állami kötvényekben; a kiadások tettek 21.935,631 frt 52 krt pengőpénzben, 489,707 frt 31 krt váltópénzben és 4892 frt 18 krt államkötvényekben. A bevételek közt átfutó tételként szerepel 2.373,005 frt pengőpénz; ugyanennyinek vehetők az átfutó kiadások; de már ezek a rendeseiktől elkülönítve nincsenek.

Az átfutó bevételek vonatkoznak a bécsi udvari kamarától és

más osztrák pénztáraktól a harminczadokhoz, sóhivatalokhoz, bányahivatalokhoz és más pénztárakhoz áttett pénzekre, melyek az örökös tartományok helyett teendő fizetésekre voltak felhasználandók.

Ezen számadásból csak egy pár jövedelmi ágat kívánok kiemelni, a vonatkozó bevételekkel és kiadásokkal. A kiadásoknál azonban meg kell jegyezni, hogy azok nem egészen kezelési kiadásokat tartalmaznak, hanem ezekben oly fizetések is foglaltatnak, melyek az osztrák pénztárakat terhelőleg tétettek.*)

B e v é t e l.

1. Harminczad	5.484,092	frt.
2. Só	9.984,708	"
3. Uradalmak	2.558,797	"
4. Lottó	435,831	"
5. Posta	153,154	"
	<hr/>	
Összesen	18.616,582	frt.

K i a d á s.

1. Harminczad	3.182,186	frt.
2. Sóhivatal	4.359,845	"
3. Uradalmak	600,535	"
4. Lottó	44,500	"
5. Posta	5,000	"
	<hr/>	
Összesen	8.192,066	frt.

Ha a birt adatokból nem is áll előttünk egész részletesen az állam háztartása; abból még is igen fontos következtetéseket vonhatunk le.

A Weninger által közlött adatok igen sokban megczáfolják Fényes számításait; de Wildner Ignác kimutatásait is.

Igy, hogy csak némiket említsek fel, mindketten túlbecsülik a harminczad és vámjövédelmet; az első négy millióra, a másik 2.913,000 frtra teszi, holott Weninger szerint e jövedelem tett

*) Fényes Elek. Magyarország hátramaradása ügyében. Lipcse, 1844. A kamarai számadás a 36-ik lap mellékleteként. A váltópénzt pengő pénzre átszámítottam.

1837-ben 1.752,443 frtot; 1838-ban 1.977,564 frtot; 1846-ban 2.495,022 frtot; 1847-ben 2.552,312 frtot.

Tévedésben van mindkettő az egyenes adókra nézve.

Fényes, miként fentebb láttuk, a bevételekben felszámítja az összes kivetett egyenes adókat; a be nem folyt adókat pedig a kiadások közt hozza fel. Fényes számítása szerint tehát egyenes adókban tetteg be kellett folynia, kerek összeget véve, 4.269,766 frtnak. Wildner valamivel többre 4.397,000 frtra becsüli a tényleges jövedelmet.

Weninger szerint egyenes adókban befolyt 1837-ben 4.633,437 frt; 1838-ban 4.647,015 frt; 1846-ban 4.597,064 frt; 1847-ben azonban csak 3.961,064 frt.

Az egyenes adók legfontosabbja kétségtelenül a hadi adó. Weninger a hadi adókra vonatkozólag két leszámolást közöl az 1838-ik és az 1847-ik évről. Az 1838-iki leszámolás szerint volt a hadi adó hátraléka Magyarországon és Szlavonországban 1838-ik év végén 6.070,092 frt, 1847-ik év végén 6.418,657 frt.*) Szaporodott ugyan a hátralék; de ha e szaporodást és az 1847-ik év bevételét egybevetjük, úgy azt kell következtetnünk, hogy 1838—1846. évben nemcsak a folyó adó folyt be rendesen, hanem a hátralékokra is történtek fizetések.

Fényes az udvartartás költségeit 3 millióra teszi; tényleg az udvartartásra kiadatott Weninger kimutatása szerint 1838-ban 5.707,509 frt 11 kr.; 1846-ban 5.224,515 frt; 1847-ben 5.464,219 forint.

Ha nem vagyunk is tehát képesek a rendelkezés alatt álló adatokból teljesen és részletesen összeállítani hazánk állami bevételeit és kiadásait, némi tényeket constatálhatunk. Constatálhatjuk, hogy az állam jövedelmeiből az ország anyagi és szellemi előmenetelére semmi sem lett fordítva, és ha lett is talán valamely összeg e célokra a különféle rovatában kiadva, az a semmivel határos.

*) Az 1847-ik év végével a hátralék 4.757,767 frtban kimutatva. Az apadást a november és decemberben eszközölt fizetések okozzák; de e fizetések tulajdonkép már 1848-ra esnek. A közigazgatási év ugyanis novemberből—novemberig számított. Weninger az 1838-ik évi hátralékot az év végére teszi; de számadási összevetésekből azt vagyok kénytelen feltenni, hogy nem a polgári, hanem a közigazgatási év végét érti az alatt.

Vegyük alapul az 1846-ik évi kimutatást, mely bizonynal a leghitelesebb, és mit tapasztalunk? Az állam a legfőbb hatóságokat fizette, az igazságszolgáltatásra csak 311,572 frtot, a tiszta bevételeknek 1·88%-át fordította.*)

Ha a	16.445,087 frt
bevéteiből levonjuk az	1.700,155 „
kiadást, az állam rendelkezésére maradt	14.744,932 frt.
Ehhez hozzá kell adnunk a deperditákat	910,041 frtot
és akkor kapunk	15.654,973 frtot,

mely az 1840-es években az ország jövedelmeiből udvartartásra és honvédelmi célokra, osztrák adósság fizetésére lett fordítva.

A köztudomásra jutott adatok alapján igyekeztem általános képet adni az országos pénzügyeknek; az országos jövedelmeknek és kiadásoknak. Kitézött célomhoz képest vázolnom kell a nemesség adózási privilegiumát és a hadi adót; és annak utánna ismertetnem kell a megyei házi pénztárakat.

„A karok és rendek, úgy a földes urak, valamint mindazok, kik nemesi joggal birnak, mindörökre adómentességben részesítendők; de kötelesek a haza védelmére fegyvert fogni.“ Ezt állapítja meg az 1723:6. t. cikk, és ezen állásponton maradt is az egész ügy 1848-ig.

A nemesé volt a föld tulajdona, következétesen cselekedett tehát, midőn az 1741:8. t. cikkel kimondotta: a közteher semmi esetre sem terhelheti a földet. (Ne onus publicum quoque modo fundo inhaeret.)

Ugyanazon törvényczikkben, melyben a nemesség a maga adómentességét örök időkre decretálja; ugyanezen törvényben ki-

*) Az ország a hétszemélyes táblát, a kir. táblát, a ker. táblákat, a váltófeltörvényszéket és váltótörvényszékeket tartotta és fizette. A hétszemélyes tábla és kir. tábla birái egyenként 1500 frt fizetést kaptak. A hétszemélyes tábla állandó tanácsát alkotó 5 tagja és a váltói ügyek két előadója egyenként 3000 frt fizetésben részesült. A kerületi táblák elnöke 1000 frtot, az ülnökök 800 frtot kaptak; azonkívül osztozkodtak a díjakban. A váltófeltörvényszék elnökének fizetése 5000 frt, a tanácsosok fizetése 2000 frt. Váltótörvényszékeknél fizetések: elnök 2500 frt; biró 1200 frt; Pesten elnök 3000 frt, biró 1400 frt.

mondja, hogy az ármálisták a megyék szükségleteihez hozzájárulni tartoznak; az ármálisták e kötelezettsége azonban az 1805: 1. t. czikkkel megszüntetve lett.

A nemesség adó kiváltságán rést tört az 1836: 11. t. czikk. Ebben kimondatik, „hogy a jobbágyi földeket használó nemesek mind a hadi adó, mind a házi pénztárak terheit viselendik, a hadfogadás elősegítésére rendelt általános somma oda nem értetvén.“

A nemesség kötelessége a haza védelmére fegyvert fogni. Kötelessége a király felhívására, a király vagy a nádor vezérlete alatt, a haza védelmére személyesen felkelni, a banderiumokat kiállítani. E kötelességet az ország határain belől önköltségén, az ország határain kívül a kir. kamara költségére tartozik teljesíteni. A hazán kívül azonban a nemesség csak az országgyűlés beleegyezésével tartozik hádayozni. De a nemesi felkelés elrendelése általában is az országgyűlés feladatai közé tartozik és törvényben nyer kifejezést. Századunkban kétszer: az 1805: 1. t. czikkal, és az 1809: 2. t. czikkal lett a nemesi felkelés elrendelve.

Századunkban két ízben fordult elő, hogy a nemesség a haza védelmére, ezen valóban rendkívüli esetben, minden abból a jövőre levonható következtetés nélkül, jogainak épségben tartása mellett „önkéntes ajánlatot“ tett azon feltétel alatt, ha törvényes kötelezettségének, a nemesi felkelésnek nem kellend eleget tennie.

Az 1807: 2. t. czikk önkéntes segedelemül ajánlja minden papi, nemesi, városi, s általában minden úrbéri tehertől mentingatlan birtok egy évi tiszta jövedelmének hatodát, az ingó javak értékének pedig századát; a művészek, oklevelesek, kereskedők, iparosok és haszonbérlok tiszta jövedelmének szintén hatodát s ingó javaik értékének századát; végre a tőkepénzesek tőkéjének, a tisztviselők, hivatalbokok és nyugdíjasok díjainak századát.

Az 1812: 1. t. czikk a nemesség által természetben kiszolgáltatandó egy millió pozsonyi mérő rozsban és másfél millió mérő zabban állapítja meg az önkéntes ajánlatot.

A nemesség egy adóval volt megterhelve: a sóregállal. Midő az 1802-iki országgyűlésen újabb két milliónyi adó kivetéséről volt szó, hogy az egész teher ne nehezedjék az adózók vállaira, a sóár felemelése lett javaslatba hozva, és a só ára az 1802: 3. t. czikkal 1 frt 6 krral lett emelve. *)

*) Horváth Mihály: „Magyarország története.“ VIII. 234 l.

A nemes harminczad és vámmentességet élvezett a jószágain termett, és a saját szükségletére és használatára beszerzett és behozott árukra; de a kereskedés végett szállított vagy nyereményre vásárolt áruczikkék után a harminczadot megfizetni tartozott.*)

Az országgyűlési költségeket a vármegyék házi pénztárai viselték volt; az 1836 : 44. t. czikkkel ki lett mondva, hogy az 1832/6. évi országgyűlés költségét „csupán ezen esetre és minden innen származtatandó következesek nélkül, szabad ajánlásképen egyedül a nemesi rend és azok, kiket a törvény azon nevezet alá foglalva ért, fogják viselni.“ Viselte azután a nemesi rend az 1840-iki országgyűlés költségeit is, természetesen szabad ajánláskép és óvás mellett.

Az 1836 : 37. t. cikkben a nemzeti muzeum épületének „felállítására végett 500,000 frtok ajánlatnak, mely somma egyéb segedelmek módjára, a törvényhatóságok közt egyedül a nemesi rendre és azokra, kiket a törvény ezen név alatt foglalva ért, fog felosztatni.“

Az 1840 : 44. t. cikkben a nemesség a pesti magyar színház javára, az azt terhelő adósság kifizetésére, felszerelésre és színházi alapra önmaga által fizetendőleg felajánl 450,000 igaz értékű ezüst forintot.

Csorbát ütött elvileg a nemesség „nem adózási jussán“ az 1836 : XXVI. t. cikk, kimondván, hogy a Buda és Pest között építendő hidon vámot, kivétel nélkül, mindenki köteles fizetni.

Összefoglalva az elmondottakat, a kép melyet kapunk ez.

A nemesség minden országos teher és adótól mentes; kötelessége, veszély idején, a honvédelem. A nemesség egy osztályát az ármálistákat a mult században még terhelte a házi pénztár javára szóló adó; e században, a 19-ik században, mentették fel őket osztályosaik e kötelezettségtől.

A különben terhekkal kapcsolatos honvédelmi kötelezettséget szabad ajánlatokkal váltja meg a nemesség e század első két tizedében; de látjuk őt már nemzeti közczélokra is adózni, sőt a jobbágyság vállairól egy terhet: az országgyűlés költségeit leemelni.

1805-ben a birtoktalan nemesség vállairól leveszi a házi adó

*) Lőw-Récsi : „Magyarország közjoga.“ Budapest, 1869. 297 l.

terhét; 1836-ban már nem csak e terhet teszi vállaira, hanem még meg is pótolja a hadi adóval. Igaz, hogy ez utóbbi törvény sok helyütt, különösen a Tisza vidékén, irás maradt, az életbe átvive nem lett. Megrontotta osztályos társait a törvény által; de annak az életben mellőzése által gondoskodott arról, hogy ezek az ő osztályos társai az ő megrontására közre ne működjenek.

Az 1832/6-ik országgyűlésen még egy nagy elv nyert érvényt: a közös adózás elve a híd vám fizetésben. Csekélység az egész; híd vám?! Igaz, de ebben azon elv rejlik: országos célokra adózzék mindenki egyaránt, nemes és nemnemes.

A hadi adó az 1715: 8. t. cikkben alapul. Ezen törvény fenntartja a nemességnek a régi törvényeken alapuló honvédelmi kötelezettségét; „de mivel“ — így folytatja a törvény — „pusztán ezzel az országot elegendőleg megvédeni nem lehet, minden eshetőségre, úgy bel-, mint külföldiekből nagyobb erejű rendes katonaság tartassék; miután pedig kétségtelen, hogy ezt zsold nélkül fenntartani, ezt pedig adó nélkül megszerezni nem lehet; a szükséges subsidiumok és contributiók mindig az országgyűlésen lesznek a rendekkel megállapítandók.“

A hadi adó az 1715-iki országgyűlésen terményekben lett megállapítva; az 1722/3-iki országgyűlésen azonban már készpénzben, 2.138,000 frtban. Az 1840-iki országgyűlésen a hadi adó, beleértve a magyar nemes testőrség fenntartására rendelt 100,000 frtot, 4.395,244 frt 38¹/₂ kiban lett megállapítva, és ezen kívül 75,000 frtban lett megállapítva a hadfogatási segély.

Az adó megszavazása egyik országgyűléstől a másikig vagyis 3 évre történt azon óvás és kikötés mellett, hogy a karok és rendek annak behajthatásáért szavatosságot nem vállalnak, valamint egyik adózó a másikért fizetni ne tartozzék, és a megajánlás hatályát veszítse, ha az országgyűlés a törvényes határidőre, 3 éven belől, össze nem hívatik, fennmaradván az ujonnan összehívott országgyűlésnek intézkedési joga. Az adó megszavazása a királyhoz intézett feliratban történt; törvénybe az nem iktattatott.

Az adót viselni tartoztak a nemnemesek, 1836 óta a jobbágyi telket bíró nemesek is, továbbá a szab. kir. városok és szabad kerületek polgárai. Közjogunk szerint a szabad kir. városok és szabad kerületek testületileg nemesek; de a polgárok, mint személyek, a nemnemesekhez tartoznak. Ezen közjogi felfogásnál fogva történt

azután az, hogy a szab. kir. városok és szabad kerületek polgárai nem csak a contributiókat vagyis a jobbágyokat terhelő adókat tartoztak fizetni; de hozzájárulni tartoznak azon önkéntes ajánlatokhoz is, a melyeket a nemesség vállalt magára. Vagy is a városi és szabad kerületi polgár fizette a jobbágy és fizette a nemes adóját. Különben a szab. kir. városok mint önálló földbirtokosok szerepeltek. Birtokaik és ezen alapuló jövedelmeik nem estek hadi adó alá, a porták közé felvéve sem voltak és ez további rátiója annak, hogy a nemesség által vállalt teherben részt venni tartoztak.

Az országgyűlés állapította meg nem csak az adó mennyiségét, hanem egyszersmind az egyes törvényhatóságok által az adóból viselendő összeget; az országgyűlés vizsgálta és állapította meg az egyes törvényhatóság portáinak számát.*) Az adó minden egyes portára egyenlő mennyiségben lett kivetve. A porta-megállapításnak alapul szolgáltak az urbéri birtok és általában az adótárgyak. Felemlítendő, hogy a nemesek által elvállalt önkéntes ajánlatok az országgyűlésen a törvényhatóságok közt szintén a porták száma szerint lettek megosztva. A megosztás az egyes megyék közt igen egyenlőtlen volt, mert az urbéri birtok a majorsági területhez viszonyítva nem minden megyében egyenlő; e tekintetben az egyes megyék közt roppant nagy aránytalanság létezett. Az urbéri és majorsági földek közt létező aránytalanságot csak pár példában akarom kitüntetni. A megyék és szabad kerületek területéből adóköteles föld 12.441,183 hold; adómentes pedig 43.334,372 hold. Százalékokban kifejezve a föld területének 22·3%-a adó alá esik, míg 77·7%-a adómentes. Ez az országos arány, mely azonban az egyes megyékben fenálló aránynak általában meg nem felel. Így

	adó alá esik,	adómentes
Árva megyében . . .	48·9 %	51·1 %
Csanád megyében . . .	34— „	66— „
Fehér megyében . . .	14·6 „	85·4 „
Pest megyében . . .	19— „	81— „
Szabolcs megyében . . .	5·8 „	94·2 „ **)

*) Az átvizsgálás teljesítésével, úgy az 1830., mint az 1832/6. országgyűlés a nádort kérte fel. A horvát porták száma iránt tárgyalások folytak.

***) Egy hold alatt 1200 □ öl értendő. Az adatokat egy később közlendő az 1843/4. orsz. irományokban lévő adókvetési lajstromból veszem. A területkiszámítás nem pontos; apodicticus igazságot annak az országgyűlési financiaális választmánya sem tulajdonít.

Meg kell azonban jegyezni, hogy az adómentes földek közé fel vannak véve a terméketlenek, és ezek közt foglaltnak az erdők is. Ezt szem előtt kell tartanunk, ha álkövetkeztetésekbe nem akarunk bonyolódni, ha megkísérlenők az 1840. évi földterhet az 1852/3. évi földteherrel egybevetni. Hogy ez egybevetésnél még ki kellene tudni, hogy a hadi adóból mennyi esett a személyekre, mennyi a kereskedői és iparos foglalkozásra, az kétséget sem szenved.

A porták száma törvényhatóságoként változásoknak voltak alávetve, és sok országgyűlési panasznak és tárgyalásnak képezték alapját. Az utolsó portakiigazítás az 1832/6. országgyűlésen lett foganatosítva. Ezen kiigazítás szerint a porták

száma összesen	6346 ¹ / ₈ .
Ebből esik : a megyékre	5279 ¹ / ₈ ,
szabad kerületekre	182 ² / ₈ ,
szabad királyi városokra	650 ² / ₈ ,
visszakapcsolt részekre	98 ⁴ / ₈ ,
Horvátországra	135 ² / ₈ .

Az 1840-iki országgyűlésen, mint láttuk, a hadi adó és hadfogadási díj . . . . . 4.470,244 frt 38¹/₂ krban lett megállapítva. Ebből Horvátország fizetett . . . . . 93,722 frtot.

A többi összeget, vagyis . . . . . 4.376,522 frt 38¹/₂ krt a magyarországi porták tartozták megfizetni. Horvátország a hadfogadási díjhoz nem járult, és különben is azon joggal bírt, hogy az adónak csak felét fizesse. E jogosultsága a porták aránylag kevés számában van kifejezve. És Horvátország ezen előjoga, miként már megjegyeztem volt, az 1832/6. országgyűlésen a két tábla közt több izenetváltásra adott alkalmat. E szerint egy magyarországi portára esett évi adóban 707 frt 42⁵/₈ kr.

Az 1832/6. országgyűlés irományából egész terjedelmében közlöm a porták lajstromát. A kerületek összeesnek az e kori katonai beosztással. A katonai elszámolásokban a temesi kerület „Bánság“ név alatt fordul elő, a szerémi kerület pedig ezekben „Szlavonia“ névvel bir. *)

*) Weninger id. értekezése VII. 121 l. A portális kimutatás 1832/6. orsz. irom. VII. 721 l. Marczaly : Magyarország II. József korában. Részletesen közölve van utóbbiban a porták törvényhatóságokénti száma az 1723, 1724, 1729, 1733, 1780, 1792, és 1847. években.

A kerületek és törvényhatóságok.

<i>Pozsonyi kerület.</i>		<i>Soproni kerület.</i>	
	Porta sz.		Porta sz.
Pozsony vármegye	200	Sopron vármegye	194
Pozsony városa	40	Sopron városa	24
Nagyszombat városa	14	Kis-Márton városa	5
Szentgyörgy „	3 ⁴ / ₈	Ruszt „	2
Bazin „	6	Vas vármegye	212
Modor „	6	Kőszeg városa	6 ⁴ / ₈
Nyitra vármegye	224	Zala vármegye	170
Szakolecza városa	5	Veszprém vármegye	98
Trencsén vármegye	130	összesen	711 ⁴ / ₈
Trencsén városa	2 ⁴ / ₈		
Moson vármegye	120		
Győr „	52	<i>Budai kerület.</i>	
Győr városa	18	Pest vármegye	244 ⁶ / ₈
Komárom vármegye	92	Buda városa	38
Komárom városa	8	Pest „	80
összesen	921	Nógrád vármegye	100
		Heves vármegye Eger	
		érseki várossal	148
<i>Besztercei kerület.</i>		Jász-Kun kerület	125
Árva vármegye	54	Esztergom vármegye	56
Liptó „	34	Esztergom városa	8
Turóc „	24	Fehér vármegye	92
Bars „	88	Fehérvár városa	19 ³ / ₈
Körmöczbánya városa	8	Csongrád vármegye	61
Ujbánya „	2	Szeged városa	46
Zólyom vármegye	52	Csanád vármegye	39
Besztercehánya városa	8	Arad „	100
Breznóbánya „	5 ⁴ / ₈	Arad városa	10
Libetbánya „	2	Békés vármegye	84
Zólyom „	2 ⁴ / ₈	összesen	1250 ⁷ / ₈
Korpona „	3		
Nagy-Hont vármegye	72	<i>Kassai kerület.</i>	
Selmeczbánya városa	11	Abauj vármegye	65
Bélabánya „	1 ⁶ / ₈	Kassa városa	18
Bakabánya „	2	Zemplén vármegye	104
összesen	369 ⁶ / ₈	Sáros „	74

	Porta sz.		Porta sz.
Eperjes városa	8	Pécs városa	12
Bártfa „	5	Tolna vármegye	128
Szeben „	2	Bács vármegye a Tiszán	
Szepes vármegye	68 ⁴ / ₈	innen	
Lőcse városa	7	koronai kerü-	
Késmárk városa	5	lettel	290
Gömör és Kis-Hont vár-		Szabadka városa	46
megye	92	Zombor „	30
Torna vármegye	12	Ujvidék „	22
Borsod „	84		<hr/>
Ung „	35	összesen	811
XVI szepesi városok ke-			
rűlete Lubló, Podolin		<i>Szerémi kerület.</i>	
és Gnezda városokkal	26	Verőcze vármegye	80
	<hr/>	Eszék városa	11
összesen	605 ⁴ / ₈	Posega vármegye	55
		Posega városa	2
		Szerém vármegye	81
			<hr/>
<i>Debreczeni kerület.</i>		összesen	229
Mármaros vármegye	60		
Szatmár „	79	<i>Temesi kerület.</i>	
Szatmár-németi városa	12 ⁴ / ₈	Temes vármegye	254
Felsőbánya „	9	Temesvár városa	24
Nagybánya „	4 ² / ₈	Torontál vármegye	254
Szabolcs vármegye Pol-		Krassó „	112
gár mezővárossal	70		<hr/>
Hajdu városok kerülete	31 ⁴ / ₈	összesen	644
Bihar vármegye	214	<i>Erdélyhez csatolt vármegyék és</i>	
Debreczen városa	41	kerületek.	
Ugocsa vármegye	12	Zaránd vármegye része	15 ⁴ / ₈
Bereg „	32	Kraszna vármegye	16
	<hr/>	Közép-Szolnok vármegye	42
összesen	565 ² / ₈	Kővár vidéke	25
			<hr/>
<i>Pécsi kerület.</i>		összesen	98 ⁴ / ₈
Somogy vármegye	123	Fiume városa	4
Baranya „	160	Horvátország	135 ⁶ / ₈

A megyék a reájuk kivetett adókat megint az egyes községek közt osztották fel. A felosztás alapjául a dikalis vagy rovatos ösz-

szeirás szolgál. A dikális összeírásnál meg kell különböztetnünk az adótárgyakat, a tulajdonképeni dikától. Az adótárgyakat egy 1775-ki rendelet jelöli ki. Az adótárgyak és rovatok következők. *)

1. Jobbágyok.
2. Fiuk,
3. Leányok, } ha a 15 éves életkort meghaladták.
4. Fitestvérek.
5. Zsellérek.
6. Lakók.
7. Szolgák.
8. Szolgálók.
9. Saját igavonó ökrök.
10. Kikölesönzött igavonó ökrök.
11. Hizott ökrök.
12. Fejős tehének.
13. Meddő tehének.
14. Három éves marha.
15. Két éves marha.
16. Borjuk.
17. Igás lovak.
18. Ménes lovak.
19. Három éves csikók.
20. Két éves csikók.
21. Disznók.
22. Juhok.
23. Kecskék.
24. Házak I. II. III. osztály.
25. Szántóföldek I. II. III. IV. osztály.
26. Rétek I. II. III. IV. osztály.
27. Szőlők I. II. III. osztály.
28. Szilvások.
29. Káposztás föld.
30. Dohánykert.
31. Gyümölcs és konyhakert I. II. III. osztály.
32. Vizi malmok I. II. III. osztály.

*) Die Einkünfte des Schatzes im Königreiche Ungarn. 133 l. Mar-
czaly : Magyarország II. József korában. Függetlenség : Pest vármegye adója.

33. Száraz malmok I. II. III. osztály.
34. Borsajtók.
35. Lentörők.
36. Kendertörők.
37. Festékmalmok.
38. Mészárszékek.
39. Juhnyájbérlők.
40. Sörmérés-bérlők.
41. Bormérés-bérlők.
42. Pálinkafőző üstök.
43. Méhkasok.
44. Iparosok és kézművesek I. II. III. osztály.
45. Kereskedők.
46. Kereskedés.
47. Legelőre járó barom : u. m. ökrök, lovak, tehenek, juhok, kecskék, disznók ; mindegyik fajra I. II. III. osztály.
48. Fuvarosok I. II. III. osztály.
49. Napszámosok I. II. III. osztály.
50. Tüzi-fa, épület-fa, ipar-fa. Mindegyikre külön I. II. III. osztály.
51. Nádas.

Az adótárgyak a birtokosok vallomása alapján évente összeirattak. A megyék feladata volt a helytartó-tanács felügyelete alatt az adótárgyakat egymással párhuzamba tenni, és az adótárgyakat rovatba, adóegységbe hozni. Egy adórovatot képező adótárgyak mennyisége nem minden megyében volt egyenlő, például némely megyében 20 ökör képezett egy adórovatot, más megyében egy fél ökör; de maguk az adótárgyak egymás közt sem parifikáltak minden megyében egyformán és e tekintetben egész önkény uralkodott. *)

A dikalis adórendszer megértése végett néhány példát akarok

*) Pesti Hirlap. 1842. év 198. sz. Kossuth Lajos. Adókiivetés. „Ámde miként bántak e kimondhatlan fontos ügygyel (az adótárgyak arányosításával) a vármegyék? Amugy akarom, parancsolom formában neki álltak a közgyűlésen, s a nélkül, hogy a megye népességének s vagyonának statisztikája előttük állna, elméleti mindenhatósággal a priori elhatározták, hogy egy jobbágy = 3 leány = 2 $\frac{1}{2}$ jármos ökör = 1 fejős tehen = 10 tinó = 24 hold föld = $\frac{1}{4}$ malom = 7 $\frac{1}{2}$ méhkas vagy 5 frt kocsmabér stb.“

kivenni Pestmegye 1775-ik évi adórovataiból. Ezen adórovatolás szerint egy dikát, adórovatot, vagy adóegységet képez : 6 jobbágy, 8 fu, 16 leány, 6 zsellér, 8 jármos ökör, 8 fejős tehén, 12 meddő tehén, 30 borju, 60 juh, 4 I. osztályu ház, 8 II. osztályu ház, 12 III. osztályu ház, 14 hold I. osztályu szántó föld, 20 hold IV. osztályu szántó föld. *)

A felosztás igen egyszerű. A megyére kirovott adó elosztott a megyei adórovatokkal és kijő egy adórovatra eső összeg. A községben létező adórovatok sokszoroztattak az egy adórovatra eső adóösszeggel és az eredmény adta a község által fizetendő adót.

Az adó kivetés tehát igen egyszerű ; a baj csak az, hogy egyik község a másikkra akarta az adó terhét tolni és az évi összeírás alkalmával nagy mérvű eltitkolások fordultak elő. A nagymérvű eltitkolásokat minden író panaszolja. Az eltitkolás tekintetében egy adattal is rendelkezem. Pestmegye összes adórovatai :

	1775-ben	70.395
	1841/2-ben	52.490
marharovatja :	1775-ben	21.663
	1841/2-ben	10.576
legelő marharovatja :	1775-ben	4.601
	1841/2-ben	3.134**)

Ezen eltitkolások eredményezték azután azt, hogy ha az országos adó vagy megyei adó változást nem szenvedett is, a községre kivetett adó évről évre változott.

Az adónak egyéni kivetését a községi előljáróság, a földes ur, szolgabíró vagy adóbehajtó közbenjárásával vagy anélkül is, fogadatosítja. A kivetésnek alapul kellene szolgálnia a dicális összeírásoknak, de mivel azok sok valótlanyságot tartalmaznak, a községek azokat többnyire mellőzik, hanem a kivetést az egyénekre az előtük ismeretes vagyoni viszonyok alapján fogadatosítják.***)

A megyék szükségleteik legnagyobb részét adók útján fedezték. A megyei pénztárakba folytak törvénykezési díjak is. A megyék költségvetésüket maguk állapították meg ; de e tekintetben a

*) Marczaly. 431 l.

**) Házi költségvetés és adókivetés Pestmegyében. Pesti Hírlap 1842. év 199. sz.

***) Die Einkünfte des Schatzes. 135 l.

helytartó-tanács ellenőrzése alatt álltak, különösen új tehervállalást, új hivatal felállítását, fizetésjavítást s. b. a helytartó-tanács helybenhagyása nélkül nem fogantatosíthattak. A megyei vagy házi adót a megyék állapították meg, és felosztották a községek közt. A házi adó ugyanazon tárgyakat érinté, melyeket a hadi adó; a felosztás és behajtás a hadi adó módjára történt.

A megyék költségeiket rovatok szerint állapították meg egy még a múlt században, 1790-ben, kelt helytartó-tanácsi rendelvénnyel alapján. A rovatok ezek. 1. Tisztviselők fizetése. 2. Fogadott szolgák készpénzbeli bére. 3. Szolgák ruházata. 4. Napibérek. 5. Kölcsönvett tőkék visszafizetése. 6. Kölcsön kamatja. 7. Írószerek. 8. Rabtartási költség. 9. Kir. dézsma hasznobére. 10. Megye középületeire s megyeház közszükségleteire kívántató költség. 11. Utak és hidak. 12. A cigányoktól elszedett gyermekek tartása. 13. Jobbfajta lovak szaporítása. 14. A katonaság tartásából leszármazott készpénzbeli veszteségek (deperditák). 15. Történetből származott károk. 16. Be nem szedhetővé vált és elengedett adó pótlása. 17. Hivatalos fuvar és kézi munka. 18. Előre nem látható szükségek pótlása. 19. A megyei adófizetők által múlt évi tartozásaikon felül tett fizetéseknek folyó évi adójuk lerovásába leendő beszámítása. 20. A múlt évi bevételeket haladó kiadások. *)

A megyék szükségletét Fényes a deperditákon kívül 2.700,000 frtra teszi. A megyék, szabad királyi városok és kerületek szükséglete a deperditákkal szintén Fényes szerint a hadi adóval felér. A deperditák, miként már fentebb említve volt, 910,040 frt $50\frac{1}{3}$ kr-ra teszi.

*) Házi költségvetés és adókiivetés Pestmegyében. Pesti Hirlap 1842. év 198. sz. Pestmegyében 1842'3 összesen 145,205 frt 45 kr. lett előirányozva. Üresen hagyattak, mint szükségtelenek az 5. 6. 9. 12. 13. 15. 20. rovatok. Az előirányzott költségből esik, krom hihagyásával a betöltött rovatokra és pedig 1) 24,525 frt; 2) 18,230 frt; 3) 5,596 frt; 4) 4,177 frt; 7) 1,804 frt; 8) 10,207 frt; 10) 10,000 frt; 11) 2,021 frt (csak hidakra; a megye alatt levő nincs); 14) 33,488 frt; 16) 1,823 frt; 17) 26,975 frt; 18) 13,513 frt; 19) 19,186 frt. A 17 rovat felvilágosítására szolgáljon az 1840'1-iki évre vonatkozó zárszámadás. Kiadatott ugyanis: rendes tisztviselők előfogataira 16,400 frt; tiszteletbeliek előfogataira 2,900 frt; szekerekre és kézi munkásokra 7,758 frt. Ez utolsó rovatban foglaltatik a katonák részére kiállított fuvar.

Dessewffy Emil *) a megyék szükségletére nézve a következő adatokat közli. A megyék szükséglete tett 1834-ben összesen 2.985,500 frtot; 1837/8. a kiadás valamivel többre ment 3.100,000 frtnál; 1839/40-re pedig elő lett irányozva 3.071,850 frt.

Az 1834-ik évben a szükségletek a következő czimek szerint oszlottak meg.

1. Tisztviselők	570,000 frt.
2. Szolgák	400,000 „
3. Deperditák	389,000 „
4. Tisztviselők hivatalos utjai	382,000 „
5. Elegy kiadások	317,000 „
6. Napi bérek	160,000 „
7. Adózók előre fizetésének betudása	128,000 „
8. Szolgák ruházata és fegy- vere	127,000 „
9. Utak, hidak	125,000 „
10. Fogházak	116,000 „
11. Középületek és azok fenn- tartása	105,000 „
12. Történetes károk kárpót- lása	67,000 „
13. Írószerek	54,000 „
14. Be nem szedhető adók	19,000 „
15. Tőkék törlesztése	13,000 „
16. Árvák és özvegyek	10,000 „
17. Kamatok	3,500 „

Meg kell azonban jegyezni, hogy a tisztviselők költsége tetemesen emelkedett a mezei rendőrségről intézkedő 1840 : IX. t. cz. folytán, a mennyiben megyénként újabb állások rendszeresítettek. Pestmegye költségvetését véve alapul, a megyékre az állások által 100,000 forintnyi teher hárult.

A tisztviselők és szolgák létszáma és fizetések Fehérmegyében 1841-ben a következő **): 1) főispán 1500 frt; 2) első alispán 600 frt; 3) másod alispán 300 frt; 4) főjegyző 500 frt; 5) első aljegyző

*) Alföldi levelek. 74 l.

***) Madarász : „Nyílt levél“ Pesti Hirlap. 1841. év, 80. sz.

250 frt; 6) másod aljegyző 150 frt; 7) levéltárnok 250 frt; 8) fő-adóvevő 500 frt; 9) első al-adóvevő 250 frt; 10) másod al-adóvevő 150 frt; 11) számvevő 200 frt; 12) 3 főszolgabíró egyenként 300 frt; 13) hat alszolgabíró egyenként 150 frt; 14) főügyvéd 300 frt; 15) alügyvéd 150 frt; 16) 9 esküdt egyenként 100 frt; 17) biztos 100 frt; 18) egy-egy őrnök 100 frt; 19) első földmérő (mérnök) 250 frt; 20) másod földmérő 150 frt; 21) főorvos 500 frt; 22) másod orvos 300 frt; 23) első seborvos 250 frt; 24) két al-seborvos egyenként 150 frt; 25) tiz bába egyenként 50 frt; 26) várkapitány 150 frt; 27) 12 hajdu egyenként 64 frt; 28) őrmester 180 frt; 29) 22 katoná egyenként 129 frt; 30) lovas biztos 150 frt; 31) 15 lovas kerülő egyenként 75 frt; 32) baromorvos 100 frt; 33) hóhér 150 frt.

Ismertetnünk kell még a deperditákat. Ezek alatt a katonatartásból származott veszteségek értendők. Az adózók a katonákat a szabályos élelmezéssel, lakással, fuvarozással, fával, gyertyával és egyéb szükséglettel tartoztak ellátni. Ezen természetben kiszolgáltatót élelmezés és szolgálat a hadi adóba beszámítottak, és a közhatóság és katonai hatóság közt computus tárgyát képezték. Az összeszámitás azonban nem a folyó árak, hanem egy még 1751-ben szabályozott árjegyzék szerint történt; mi által a katonatartással terhelt adózóra veszteségek származtak, melyeket a megye megtérített. A beszámításnál fizettetett 2 font kenyérért 2 kr., 6 font zabért 4 kr., 8 font szénáért 2 kr., hálópénz fejében 1 kr., fuvarozásért 1 állomásra 48 kr. Fa, gyertya és más apróbb szükségletek általában nem térítették meg.

PÓLYA JAKAB.